

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

AYŞE ADANALI BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2016/76401)

Karar Tarihi: 13/2/2020

İKİNCİ BÖLÜM

KARAR

Başkan : Recep KÖMÜRCÜ
Üyeler : Celal Mümtaz AKINCI
Muammer TOPAL
M.Emin KUZ
Yıldız SEFERİNOĞLU
Raportör : Hüseyin MECEK
Başvurucu : Ayşe ADANALI
Vekili : Av. Murat Deha BODUROĞLU

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, gözaltında darp nedeniyle insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 5/12/2016 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.
4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.
5. Bölüm Başkanı tarafından, başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.
6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüşünü bildirmiştir.
7. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı süresinde beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden erişilen soruşturma dosyasındaki bilgi ve belgeler çerçevesinde olaylar özetle şöyledir:

A. Olayın Arka Planı

9. 1985 doğumlu, gazeteci, haber ve belgesel yapımcısı olan başvuru İstanbul'da ikamet etmektedir.

10. Gezi Parkı olayları kapsamında Taksim Dayanışma Platformunun Taksim'de yapacağı basın açıklamasını izlemek amacıyla olay yerinde bulunduğunu ve ardından annesiyle buluşacağını belirten başvuru, Taksim Meydanı'ndayken 8/7/2013 tarihinde saat 19.00 sıralarında yakalanmıştır.

11. Başvuru; polis tarafından gerekçe gösterilmeden yakalanıp gözaltına alındığını, üç gün gözaltında kaldığını, gözaltı sürecinde kötü muameleye maruz kaldığını ifade etmiştir.

12. Dosyada bulunan tutanaklara göre başvurunun da aralarında olduğu 48 kişi Cumhuriyet savcısının talimatıyla gözaltına alınmıştır. Görevi yaptırmamak için direnme ve 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet, yakalama ve gözaltına almaya neden olan suçlar olarak gösterilmiştir.

13. Yakalama Tutanağında başvurunun direnmesinden ötürü zor kullanılarak yakalandığı belirtilmiştir. 9/7/2013 ve 10/7/2013 tarihlerinde gözaltı süresi iki kez birer gün uzatılmıştır.

14. Başvuru hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının (Savcılık) 2013/96961 sayılı dosyasında soruşturma başlatılmıştır.

15. Bu olayla ilgili olarak başvuru 10/12/2013 tarihinde Savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Savcılığın 2013/177496 sayılı dosyasında kolluk görevlileri hakkında soruşturma açılmıştır.

16. Başvuru gözaltındayken 9/7/2013 tarihinde iki kez ve 10/7/2013 tarihinde bir kez olmak üzere toplam üç kez avukatı ile görüşürülmüştür.

17. 8/7/2013 tarihinde saat 22.07'de düzenlenen tutanağa göre başvuru gözaltına alındığını yakınlarına haber vermek istememiştir. Ek gözaltına alma kararları ise başvurunun yakınlarına bildirilmiştir.

18. Başvuru 11/7/2013 tarihinde gözaltından çıkarılarak adliyeye götürülmüş, aynı gün saat 15.30'da Cumhuriyet savcısının talimatıyla salıverilmiştir.

B. Doktor Raporları

19. Eyüp Devlet Hastanesinin 8/7/2013 tarihli raporunda başvurunun darp şikâyeti ile geldiği, sol kol dış yüzde hafif kızarıklık olduğu kaydedilmiştir.

20. Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesinin 9/7/2013 tarihli raporunda; başvurunun beş hafta önce sol üst koluna darbe aldığını, bir saat önce de tekrar aynı bölgeye darbe aldığını ve kolunda uyuşma olduğunu belirttiği, nöroloji bakımında motor muayenesinin doğal bulunduğu ancak sol *ulnar sinir* (omurgadan ele kadar uzanan bazı kasları çalıştıran, küçük ve yüzük parmağında his duyusunun oluşmasını sağlayan sinirler)

tuzak nöropatisi (sinir sıkışması) ve/veya C8-T1 radikülopati (kol veya bacakta ağrı, uyuşma ve kuvvet kaybına neden olabilen sinir kökü sıkışması ya da iltihabı) açısından poliklinik şartlarında EMG (elektromiyografi) tetkiki önerildiği kayıtlıdır.

21. İstanbul Adli Tıp Şube Müdürlüğünün 11/7/2013 tarihli raporunda başvurucuda darp ve cebir izi bulunmadığı bildirilmiştir.

22. Başvurucu 12/7/2013 tarihinde Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) İstanbul Temsilciliğinde muayene olmuştur. 13/7/2013 tarihinde düzenlenen ve uzun değerlendirmeler içeren, yedi sayfalık raporun ilgili kısımları şöyledir:

“...

Fizik muayene: Dr. [Ü.Ü.], 12.07.2013

Genel durum iyi. şuur açık, kooperasyon [iletişim, işbirliği] tam. Görüşme boyunca aktif katılım gösterdi, gergin, tedirgin, zaman zaman ağlama, 55 kg ağırlığında. 165 cm boyunda, 25-30 yaş aralığında gösteren kadın hasta. Tansiyon arteryel: 110/70 mm Hg. Nabız: 96/dakika ve ritmik.

...Lokomotor sistem muayenesinde; sol omuz hareketleri ağırlı, gece ağrısı var, özellikle kolu arkaya çevirmede artan ağrı var. Psikiyatri ve fizik tedavi konsültasyonları planlandı.

Dış muayenede;

1. Sol kol 1/3 üst dış yanda 5x5 cm'lik alanda üzeri kurutlu abrazyon [sıyrık],

2. Sol kol 1/3 üst iç yanda 1,5 cm çaplı, sarı yeşil renkli yuvarlak ekimoz [herhangi bir travmaya bağlı olarak cilt altındaki kılcal damarların hasarına bağlı olarak kanın cilt altına sızması] (parmak sıkmakla uyumlu),

3. Sol kol 1/3 üst iç yanda, iki numarada tarif edilen lezyonun 10 cm uzağında aynı hizada 1,5 cm çaplı yuvarlak kahve-yeşil renkli ekimoz (parmak sıkmakla uyumlu),

4. Sağ kol ½ orta iç yanda 1.5 cm çaplı yuvarlak kahverengi ekimoz (parmak sıkmakta uyumlu),

5. Sağ kol 1/3 süt dış yanda 2 adet biri 0.8, diğeri 1 cm çaplı, birbirine uzaklıkları 2 cm olan kahverengi ekimoz,

6. Sol diz iç yan üstte 1 cm çaplı yuvarlak kahverengi ekimoz,

7. Sol diz dış yanda altta 2x2 cm ölçüsünde yeşil renkli ekimoz,

8. Sağ dirsek altında 5x3 cm düzensiz sınırlı, yüzeyden kabarık, hipopigmente [cilt renginin değişmesine yol açan pigment bozukluğu] nedbe (eski kaza nedenli),

9. Sağ dizde 3x2 cm hipopigmente nedbe alanı (eski kaza nedenli),

...

Konsültasyonlar:

Psikiyatri konsültasyonu; Dr. [Z.U.], 18 07 2013

Esas şikayeti: öfke, tedirginlik

...

Tanı: Akut Stres Bozukluğu

Yorum: Başvuranın yapılan psikiyatrik değerlendirmesinde çeşitli travmatik durumlar yaşadığı belirlenmiştir. Bu travmatik yaşantıların kişide belirgin olumsuz etkileri olduğu gözlenmiştir. Kişi travmatik gözaltı süresince ciddi kaygı, çaresizlik ve dehşet duygusu yaşamış; sonrasında travmayı (bazen kendiliğinden, bazense çeşitli tetikleyici uyaranlar etkisi ile) istemsiz olarak yeniden yaşantulamak durumunda kalmıştır. Travmanın zorlayıcı etkilerinden korunmak amacı ile çeşitli kaçınma tepkileri vermiş, bu ise sosyal hayatın birçok alanda sınırlamıştır. Travma sonrası dönemde kaygılı, gergin ve keyifsiz bir ruh hali için düşmüştür...

Kişinin psikiyatrik takiplerinin devam etmesi uygun olacaktır.

Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon: Dr. [Ü.Ş.], 19.07.2013

Yakınma; sol omuzda bir hafta önce göz altında başlayan ağrı. Gece ağrı oluyor. Hareketle ağrı oluyor. Bir şey kaldırdığında ve kolunu arkaya çevirdiğinde ağrı artıyor.

FM: ROM açık, limitte ağrı. Basmakla bicipital [iki başlı] oluk ağrılı.

Tanı: Bursit [kas, tendon, eklem gibi yapıların birbiri üzerinde yastık görevi gören küçük, sıvı dolu keselerde oluşan ağrı]. RV (Rhomen jel) ve buz uygulama önerildi.

Radyolojik bulgular:

Sol Omuz MR incelemesi, 13.07.2013, [M.] Görüntüleme Merkezi Dr. [A.A.]:

Subakromial subdeltoid [omuz çevresindeki kasların ve omuz eklemindeki bursa adı verilen yapının omuz eklemleri arasındaki boşlukta sıkışması] planlarda ve rotator cuff [omzu sabitlemek için birlikte çalışan kas ve tendon grubu] intervalde [aralık] ödem izlenmektedir. Cuff tendonları bütünlüğünü korumuş olup supraspinatus [kürek kemiğinden pazı kemiğine kadar uzanan bölgedeki kaslar] tendonunda erken dönem tendinosis kuşkusunu uyandıran silik sinyal artıklıkları mevcuttur.

DEĞERLENDİRME

Kişinin 12 07.2013 tarihinde yapılan muayenesinde dış bulgularda tespit edilen ve yukarıda özellikleri tarif edilen yaralanmaları künt travmatik niteliktedir Fizik muayenede 2. 3 ve 4 numaralarda tarif edilen yaralanmaları kolun elle tutularak sıkılması sonucu parmak basıları ile uyumlu bulunmuştur. 8 ve 9 numaralı lezyonlar eski yara nedbeleridir, eski bir kazaya bağlı geliştiği bildirilmiştir. Diğer tarif edilen yaralanmaları da şekil ve renk özellikleri itibarıyla son birkaç gün içinde oluşmuş künt travmatik nitelikteki yaralanmalardır.

Kişide fizik tedavi konsültasyonu ve sol omuz MR incelemesi sonucu tespit edilen sol omuzda bursit, rotator cuffta ödem ve erken dönem tendinozis tanıları; kişinin aktardığı gözaltının ikinci gününde Haseki Eğilim Araştırma hastanesine götürüldüğü sırada aniden sol kolunun omzundan çevrilip arkada tutulması öyküsü ile uyumlu bulunmuştur.

...

SONUÇ

...

1. Tespit edilen fiziksel ve ruhsal yakınma ve bulguların birbirleriyle ve kişinin anlatımlarıyla uyumlu oldukları; kişinin 08.07.2013 tarihindeki gözaltına alınma sırasında ve gözaltı sürecinde yaşadığını belirttiği travmalara ilişkin anlatımlarını destekler mahiyette olduğu,

2. Kişide tespit edilen künt travmatik yaralanmaların ve sol omuzda bursit tendinozis tanısının, maruz kaldığını aktardığı travmalar ile uyumlu olduğu,

3. Kişinin ruhsal değerlendirmesinde tespit edilen 'Akut Stres Bozukluğu' tanısının kişinin aktardığı fiziksel ve ruhsal travma öyküsüne bağlı olarak oluştuğu ve bu öykü ile bütünüyle uyumlu olduğu, uzun süreli izlem gerektirdiği. Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve kalıcı hastalık yönünden uzun süreli izlemden sonra yeniden değerlendirilmesinin uygun olacağı,

4. Kişinin bu süreçte insan eliyle oluşturulmuş travmaya maruz kaldığı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalık Sınıflandırması, ICO 10 kapsamında Y07.3 kodu ile belirtilen 'işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele' kapsamında içinde değerlendirilmesinin uygun olacağı kanaatini bildirir değerlendirme raporudur."

23. İstanbul Adli Tıp Şube Müdürlüğü 6/2/2015 tarihinde başvuru hakkında kesin rapor düzenlemiş ve Eyüp Devlet Hastanesi, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi ile TİHV raporlarında tespit edilen bulguların basit tıbbi müdahaleyle giderilebilecek ölçüde, hafif nitelikte olduğu bildirilmiştir.

C. Savcılığın Yaptığı Araştırmalar

24. Savcılık tarafından; başvuru kişinin yakalanması, gözaltına alınması, aranması, hastaneye götürülmesi işlemlerini gerçekleştiren görevlilerin açık kimlik bilgileri, sicil numaraları, fotoğrafları, nezarethanedeki kamera görüntüleri ve başvuru gözaltındayken alınan adli muayene raporları Emniyet Müdürlüğünden istenmiştir.

25. Emniyet Müdürlüğünce; nezarethanelerde kullanılan güvenlik kameralarına ait kayıt süresinin kameralardaki hareketliliğe bağlı olarak 50 ila 60 gün arasında değişiklik gösterdiği, kayıt süresi dolduğundan sistemde görüntülere ulaşılamadığı bildirilmiştir.

D. Başvurucunun Beyanları

26. Başvuru 9/7/2013 tarihinde kollukta müdafinin hazır bulunmasıyla ifade vermiştir. Başvuru; neden gözaltına alındığını bilmediğini, kamu malına zarar vermediğini ve hiçbir örgüte üye olmadığını söylemiştir.

27. Başvurucu 11/7/2013 tarihinde Savcılıkta müdafinin hazır bulunmasıyla savunma yapmıştır. Başvurucu savunmasında; gözaltındayken iç çamaşırını cinsel organı görünecek şekilde indirmesi istenerek kadın bir polis memuru tarafından yapılmak istenen aramaya karşı çıktığını, gözaltına alındığı ikinci gün doktor raporu alınması için götürülürken koridorda erkek bir polis memurunun sol kolunu ters kelepçe pozisyonunda bükerek kendisini duvara yapıştırdığını, yavaş yürüdüğü için bu şekilde davrandığını, kadın polis memurunu teşhis edebileceğini, erkek olanı teşhis edemeyeceğini söylemiştir.

E. Başvurucu Hakkında Yapılan Soruşturma Neticesinde Verilen Karar

28. Yirmi altı şüpheli hakkında halkı kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne kışkırtma, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, görevi yaptırmamak için direnme suçlarından 30/1/2014 tarihinde kamu davası açılmıştır. Aralarında başvurusunun da bulunduğu toplam otuz bir kişi hakkında ise 2911 sayılı Kanun'a muhalefet ve görevi yaptırmamak için direnme suçlarından ek kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir. Kararın gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir:

“08/07/2013 günü saat 18:30 sıralarında Beyoğlu Galatasaray Meydanı önünde kendilerine ‘Taksim Dayanışması Platformu’ adını veren ve haklarında kamu davası açılan bir grup organizesinde toplanan yaklaşık 200 kişilik bir grubun İstiklal Caddesi’nden Taksim Meydanı’na doğru toplu olarak yürüyüşe geçtiği ‘her yer Taksim, her yer direniş, direne direne kazanacağız, bu daha başlangıç mücadeleye devam, hükümet istifa’ şeklinde sloganlar atarak İstiklal Caddesi’nin Taksim Meydanı girişine kadar geldikleri, burada önlem alan güvenlik yetkililerince kendilerine yapılan eylemin kanunsuz olduğu ve olaysız bir şekilde dağılmaları gerektiği, aksi takdirde zor kullanılarak dağıtılacakları ikazının yapıldığı, bir süre beklendiği, bu arada topluluğun hep birden slogan atmaya devam ettiği, tekrar tekrar yapılan ikazlar üzerine saat 19.00 sıralarında grubun güvenlik kuvvetlerini zorlayarak Taksim Meydanı istikametine doğru hareket etmesi üzerine grubun direncini kırarak seviyede ve kademeli olarak güç kullanılarak yukarıda açık kimlikleri belirtilen şüphelilerin gözaltına alındıkları alınmış ise de tüm soruşturma evrakının tetkikinde haklarında atılı suçlardan soruşturma evrakındaki deliller nedeniyle dava açılan sanıkların dışında atılı suçları işlediklerine dair kamu davası açmaya yeterli soyut iddia dışında, şüphelilerin yüklenen suçları işlediğini gösterir, dava açmaya yeterli kanıt ve emare bulunmadığı... [anlaşıldığından kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiştir.]”

F. Kolluk Görevlileri Hakkında Yapılan Soruşturma Neticesinde Verilen Karar

29. Savcılık, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçundan on iki polis memuru hakkında soruşturma yapmıştır.

30. Polis memurları savunmalarında genel olarak gözaltı işlemine iştirak etmediklerini, göstericilere karşı kasıtlı bir davranışlarının olmadığını, kullandıkları gücün orantılı olduğunu, aramalarda ve doktora sevk sırasında kötü muamele oluşturacak bir davranışa yeltenmediklerini, doktor raporlarında tespit edilen bulguların gözaltına alınırken direnme sırasında gerçekleşmiş olabileceğini ve doktor raporları alınırken şüphelilerle doktoru yalnız bıraktıklarını ifade etmişlerdir.

31. Üst aramasını yapan S.E. olay günü nezarethanede kendisinin görevli olduğunu, nezarethaneye alınan şahısların aramalarını tüm elbiselerini çıkarttırmak suretiyle değil sırasıyla üstündeki elbiselerden başlayarak ve el teması olmadan yaptıklarını, iddiaları kabul etmediğini söylemiştir. S.E. ayrıca gözaltında onur kırıcı davranışlarda bulunmadığını,

başvurucunun lens suyunu kullanmasına izin verilmediği iddiasının gerçek dışı olduğunu söylemiştir.

32. Savcılık 19/9/2016 tarihinde zor kullanma yetkisinin sınırının aşıldığına dair kamu davası açmayı gerektirecek delil bulunmadığından kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmiştir.

33. Bu karara başvuru vekilince yapılan itiraz, İstanbul 8. Sulh Ceza Hâkimliğince kararın usul ve yasaya uygun olduğundan bahisle 21/10/2016 tarihinde reddedilmiştir.

34. 4/11/2016 tarihinde tebliğ edilen karara karşı 5/12/2016 tarihinde bireysel başvuruda bulunulmuştur.

G. Başvurucunun Açtığı Tam Yargı Davası

35. Başvuru konusu olmamakla birlikte başvuru, gözaltında kaldığı dört gün boyunca maruz kaldığı kötü muameleden ötürü 50.000 TL'lik manevi tazminat talebiyle 11/6/2014 tarihinde İstanbul 5. İdare Mahkemesinde tam yargı davası açmıştır.

36. İdare Mahkemesi 23/12/2014 tarihinde 10.000 TL manevi tazminata hükmetmiştir.

37. Temyiz edilen karar Danıştay Onuncu Dairesince 23/10/2015 tarihinde bozulmuştur. Bozma kararının gerekçesinde; Eyüp Devlet Hastanesi, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Adli Tıp Kurumlarında yapılan muayenelerde davacının (başvuru) işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kaldığını gösteren bulguların yer almamasına rağmen sadece TİHV'ce hazırlanan rapora itibar edilmesi, zarar ile fiil arasında illiyet bağının kurulması bakımından taşıdığı öneme rağmen davacının iddialarıyla ilgili kolluk görevlileri hakkında adli ve/veya idari yönden yapılan soruşturma olup olmadığının araştırılmaması sebebiyle eksik incelemeye dayalı hüküm kurulduğu belirtilmiştir.

38. İstanbul 5. İdare Mahkemesi 21/3/2017 tarihinde başvuru 10.000 TL manevi tazminat isteminin kabulüne, kalan miktarın reddine hükmetmiştir. Temyiz edilen karar henüz kesinleşmemiştir. Kararın gerekçesinin ilgili kısımları şöyledir:

“ ...

Öte yandan hizmet kusuru sadece idarenin aktif bir kamu hizmetini yerine getirirken üzerine düşeni yapması değil, aynı zamanda meydana gelen toplumsal olaylarda, gösterilerde ve güvenlik amacıyla idarece alınan önlemlerde, vatandaşın suç işlediği iddiası ile yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda da hizmeti gereği gibi yerine getirmesi, suç işlediği iddiası ile nezarete tutulan vatandaşın sağlıklı bir şekilde mahkeme karşısına çıkarılması, suç işlediği iddiası ile gözaltına alınan kişinin gerek kendisine ve gerekse üçüncü kişilere karşı koruma görev ve sorumluluğu mevcut olup bu sorumluluğun gereği gibi yerine getirilmemesi de hizmet kusurunu oluşturur. İdare, güvenlik ile ilgili kamu hizmetini yerine getirirken üçüncü kişilere veya bu hizmete muhatap olmuş kişiye verdiği zararı ödemekle mükelleftir.

...

Somut olayda, davacının 08/07/2013 tarihinde gözaltına alındığı, ek gözaltı süreleri ile sonucu 11/07/2013 tarihinde Cumhuriyet Savcılığı tarafından ifadesi alınarak sorgu hakimliği önüne çıkarılmadan serbest bırakıldığı, 12/07/2013 tarihinde uygulanan işkence ve kötü muamele sonrasında ortaya çıkan yakınmaların tedavisi ve tıbbi tespit isteğiyle Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği'ne müracaat ettiği, Patoloji ve Adli Tıp Uzmanı Uz. Dr. [Ü.Ü.] ile Vakfın İstanbul Temsilcisi Dr. [Ş.İ.] tarafından hazırlanan 13/08/2013 tarih, 2013.107R sayılı sayılı raporda; ... Kişinin bu süreçte insan eliyle oluşturulmuş travmaya maruz kaldığı ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalık Sınıflandırması ICD 10 kapsamında Y07.3 kodu ile de belirtilen 'işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele' kapsamı içinde değerlendirilmesinin uygun olacağı,' şeklinde görüş bildirildiği, olay tarihinde görevli polis memurları hakkında davacının şikayeti üzerine İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Memur Suçları Soruşturma Bürosu'nun 2013/177496 Soruşturma No.lu dosyasından 'zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması' suçlamasıyla başlatılan soruşturmada 19/09/2016 tarih ve 2016/60402 Karar No.lu 'Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar' verildiği, bu karardan sonra İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü'nün 03/11/2016 tarih ve 2016/9977 sayılı talimatına istinaden hazırlanan 16/11/2016 tarihli Disiplin Araştırma Raporu ile olay tarihinde görevli polis memurları hakkında soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar verildiği görülmüştür.

Her ne kadar, olay tarihinde görevli polis memurları hakkında adli yönden başlatılan savcılık soruşturmasında kovuşturmaya yer olmadığına, idari yönden başlatılan disiplin soruşturmasında da soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar verilmiş ise de, savcılık soruşturma dosyasında sunulan İstanbul Adli Tıp Şube Müdürlüğü'nün 06/02/2015 gün ve 2015/2302 sayılı raporuna göre davacının basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif nitelikte yaralanmasının olduğunun sabit olduğu, rapora konu yaralanmanın ise davacının gözlem altında tutulduğu süre içerisinde gerçekleşmiş olması nedeniyle kamu görevlilerinin resmi görevlerini yaparken, üstlerine atfedilen şekilde görevlerini tam olarak yerine getirmediikleri ve hizmet kusuru işledikleri sonucuna varılmıştır."

H. Polis Memurları Hakkındaki Disiplin Soruşturması

39. Savcılık 22/9/2016 tarihinde kovuşturmaya yer olmadığına dair kararının bir örneğini 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 131. maddesi uyarınca İstanbul Emniyet Müdürlüğüne göndermiştir. Bu yazı üzerine Emniyet Müdürlüğü "zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması"ndan ötürü disiplin soruşturması başlatmıştır.

40. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Disiplin Araştırma Kurulu 16/11/2016 tarihinde polis memurlarının kullandığı gücün zor kullanma yetkisi kapsamında kaldığı gerekçesiyle disiplin soruşturması açılmasına yer olmadığına karar vermiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

41. 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 256. maddesi ile 86. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması

Madde 256- (1) Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır."

"Kasten yaralama

Madde 86- (1) Kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) (Ek fıkra: 31/3/2005 – 5328/4 md.) Kasten yaralama fiilinin kişi üzerindeki etkisinin basit bir tıbbî müdahaleyle giderilebilecek ölçüde hafif olması hâlinde, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

... "

42. 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 16. ve 13. maddelerinin ilgili kısımları şöyledir:

"Zor ve silah kullanma

Madde 16- (Değişik: 2/6/2007-5681/4 md.)

Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direniş kırma amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir.

Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispete bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir.

İkinci fıkrada yer alan;

a) Bedenî kuvvet; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde doğrudan doğruya kullandığı bedenî gücü,

b) Maddî güç; polisin direnen kişilere karşı veya eşya üzerinde bedenî kuvvetin dışında kullandığı kelepçe, cop, basınçlı ve/veya boyalı su, göz yaşartıcı gazlar veya tozlar, fizikî engeller, polis köpekleri ve atları ile sair hizmet araçlarını,

ifade eder.

Zor kullanmadan önce, ilgililere direnmeye devam etmeleri halinde doğrudan doğruya zor kullanılacağı ihtar yapılır. Ancak, direnmenin mahiyeti ve derecesi göz önünde bulundurularak, ihtar yapılmadan da zor kullanılabilir.

... "

"Madde 13- (Değişik: 3/8/2002-4771/10 md.)

...

B) Zor kullanılarak yakalananların,

C) Haklarında suç soruşturması yapılacak olan şüpheli ve sanıkların,

Yakalanma anındaki sağlık durumları tabip raporuyla tespit edilir.

...”

43. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 95. ve 99. maddeleri şöyledir:

"Madde 95- (1) Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir.

(2) Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir."

"Yönetmelik

Madde 99- (1) Gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin madd koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kurallar, yönetmelikte gösterilir."

44. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 9. maddesi ile 10. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Sağlık kontrolü

Madde 9- Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması hâllerinde hekim kontrolünden geçirilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir.

Gözaltına alınan kişinin herhangi bir nedenle yerinin değiştirilmesi, gözaltı süresinin uzatılması, serbest bırakılması veya adlî mercilere sevk edilmesi işlemlerinden önce de sağlık durumu hekim raporu ile tespit edilir.

Gözaltına alınanlardan herhangi bir nedenle sağlık durumu bozulanlar ile sağlık durumundan şüphe edilenler, derhâl hekim kontrolünden geçirilerek gerekiyorsa tedavileri yaptırılır. Bu durumdaki kişilerden kronik bir rahatsızlığı olanların, istekleri hâlinde varsa kendi hekimi nezaretinde resmî hekim tarafından muayene ve tedavi edilmeleri sağlanır.

Gözaltına alınan kişinin ifadesini alan veya soruşturmayı yürüten kolluk görevlisi ile bu kişiyi tıbbî muayeneye götüren kolluk görevlisinin farklı olması zorunludur. Ancak personel yetersizliği nedeniyle farklı kolluk görevlisinin bulunmaması hâlinde bu durum belgelendirilir.

Tıbbî muayene, kontrol ve tedavi, adlî tıp kurumu veya resmî sağlık kuruluşlarınca yapılır.

Hekim raporu üç nüsha hâlinde düzenlenir. Kolluk görevlileri tarafından, hekim raporunu verecek birime, yakalananın nezarethaneye giriş raporu mu, yoksa çıkış raporu için mi getirildiği yazılı olarak bildirilir.

Yakalama veya nezarethaneye giriş raporunun bir nüshası raporu tanzim eden sağlık kuruluşunda saklanır, ikinci nüshası gözaltına alınana, üçüncü nüsha ise soruşturma dosyasına eklenmek üzere ilgili kolluk görevlisine verilir.

Gözaltı süresinin uzatılması veya yer değişikliği ya da nezarethaneden çıkış sırasında düzenlenen hekim raporlarından; bir nüshası sağlık kuruluşunda saklanır, iki nüshası ise raporu düzenleyen sağlık kuruluşunca kapalı ve mühürlü bir zarf içerisinde ilgili Cumhuriyet başsavcılığına en seri şekilde gönderilir. Bunlardan bir nüshası Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltına alınanın kendisine veya vekiline verilir, bir nüshası ise soruşturma dosyasına eklenir. Bu raporların düzenlenmesinde ve Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 157 nci maddesinde belirtilen gizlilik kurallarına uyulur ve bu amaçla gerekli tedbirler ilgili sağlık kuruluşunca alınır.

Hekim muayene esnasında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 94 üncü maddesinde belirtilen işkence, 95 inci maddesinde belirtilen neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence ve 96 ncı maddesinde belirtilen eziyet suçlarının işlendiği yolunda herhangi bir bulguya rastlaması hâlinde, keyfiyeti derhâl Cumhuriyet savcısına bildirir. Bu durumda Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmeliğin 7 ve 8 inci maddesine göre işlem yapılır.

Hekim ile muayene edilen şahsın yalnız kalmaları, muayenenin hekim hasta ilişkisi çerçevesinde yapılması esastır. Ancak, hekim kişisel güvenlik endişesini ileri sürerek muayenenin kolluk görevlisinin gözetiminde yapılmasını isteyebilir. Bu istek belgelendirilerek yerine getirilir. Bu durumda gözaltına alınan kişinin talebi hâlinde müdafî de muayene sırasında gecikmeye neden olmamak kaydıyla hazır bulunabilir.

Kadının muayenesi, talebi hâlinde ve olanaklar elverdiğinde bir kadın hekim tarafından yapılır. Muayene edilecek kadının talebine rağmen kadın hekimin bulunmaması halinde, muayene sırasında hekim ile birlikte sağlık mesleği mensubu bir kadın personelin bulundurulmasına özen gösterilir."

"Güvenlik araması

Madde 10 - Gözaltı birimine getirilen kişi hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) Nezarethaneye veya zorunlu hâllerde bu amaca tahsis edilen yerlere konulmadan önce usulünce aranır. Kadının üst veya vücudunun aranması, bir kadın görevli veya bu amaçla görevlendirilecek diğer bir kadın tarafından yapılır.

b) Kendisine zarar verebilecek kemer, kravat, ip, kesici ve delici alet gibi nesnelere arındırılır.

..."

B. Uluslararası Hukuk

1. Uluslararası Mevzuat

45. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi şöyledir:

“İşkence yasağı

Madde 3- (1) Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

46. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu’nun (İstanbul Protokolü) birinci ekinin 2. maddesi şöyledir:

“Devletler, işkence ve kötü muamele şikayetleri ve bildirimlerinin, anında ve etkili bir biçimde soruşturulmasını sağlamakta yükümlüdürler. Açık bir şikayetin olmadığı durumlarda bile işkence ve kötü muamele yapıldığına ilişkin belirtiler varsa, soruşturma yapılmalıdır. Soruşturmayı yürütenler, bu tür olayların faili olduğundan şüphelenilen kişiler ve onların hizmet ettiği kurum ve kuruluşlardan bağımsız, soruşturma yürütebilecek vasıfta, tarafsız kişiler olmalıdır. Bu kişilerin tarafsız tıp uzmanlarına veya konuyla ilgili diğer uzmanlara erişim veya bu tür uzmanları çağırma yetkileri olmalıdır. Soruşturmalar yürütülürken, en yüksek profesyonel standartlara uygun yöntemler kullanılmalı ve soruşturma sonuçları kamuya açıklanmalıdır.”

47. İstanbul Protokolü’nün birinci ekinin 6. maddesi şöyledir:

“6a) İşkence ve kötü muamele soruşturmalarında çalışan tıp uzmanları her zaman en yüksek etik standartlara uygun biçimde davranmalı ve tıbbi araştırma ve muayeneden önce kişinin bilgilendirilmiş onamını almalıdır. Muayene, tıp biliminin kabul edilmiş standartlarına uygun biçimde yürütülmelidir. Muayene, tıp uzmanının denetimi altında, devlet görevlileri ve güvenlik güçleri mensuplarının mevcut olmadığı bir ortamda, kişinin mahremiyetine saygı göstererek yapılmalıdır.

6b) Tıp uzmanı muayenenin hemen sonrasında doğru bir yazılı rapor hazırlamalıdır. Bu raporda en azından aşağıdaki bilgiler yer almalıdır:

(i) Görüşme Koşulları: Görüşme yapılan kişinin adı, muayene sırasında mevcut olanların adları, bu kişilerin muayene yapılan kişiyle olan ilişkileri, görüşmenin kesin tarihi, saati, görüşme yapılan yerin adresi (uygun olduğu durumlarda görüşme yapılan odanın yeri), görüşme yapılan yerin tanımı (örneğin klinik, cezaevi, ev vb.); görüşme yapıldığı sıradaki koşullar (muayene için geldiğinde veya muayene sırasında kişinin tabii olduğu kısıtlamalar, görüşme sırasında odada güvenlik güçlerinin mevcut olup olmadığı, tutukluya eşlik edenlerin hal ve tavri, muayeneyi yapan kişiye yönelik tehditkar ifadeler vs.) ve diğer geçerli unsurlar;

(ii) Öykü: Gerçekleştiği iddia edilen işkence ve kötü muamele yöntemleri, işkence ve kötü muamelenin ne zaman gerçekleştiği, bütün fiziksel ve psikolojik semptomlar ve şikayetler de dahil olmak üzere kişinin görüşme sırasında anlattığı öykünün detaylı bir raporu;

(iii) Fiziksel ve Psikolojik Muayene: Uygun tanı koyucu testler ve mümkün olduğu durumlarda bütün yaralanmaların renkli fotoğrafları da dahil olmak üzere klinik muayene sonucunda elde edilen bütün fiziksel ve psikolojik bulguların kaydı.

(iv) Değerlendirme: Fiziksel ve psikolojik bulgular ile işkence ve kötü muamele arasındaki muhtemel ilişkinin değerlendirilmesi. Gerekli tıbbi ve psikolojik tedavi ve/veya yapılması gereken başka tıbbi testler ve muayeneler için görüş ve tavsiyeler;

(v) Yazar: Raporla muayeneyi yapan kişilerin adları açıkça belirtilmeli ve rapor hazırlayanlar tarafından imzalanmalı;

6c) Hazırlanan rapor gizli tutulmalı ve rapor muayene edilen kişiye veya kişinin yasal temsilcisi olarak atadığı kimseye teslim edilmelidir. Muayene edilen kişi veya temsilcisinin muayene süreci hakkındaki görüşleri de sorulmalı ve raporda bu kişilerin görüşlerine de yer verilmelidir. Uygun olduğu durumlarda, işkence veya kötü muamele iddialarını soruşturmakla yetkili olanlara da yazılı rapor verilmelidir. Bu raporun yetkili kişilere güvenli bir biçimde ulaştırılmasını güvenceye almak, Devlet'in sorumluluğudur. Muayene edilen kişinin rızası veya bu tür bir talepte bulunma yetkisi bulunan mahkemenin yetki vermesi istisna olmak üzere, rapor başka kimseye verilmemelidir.”

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

48. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM); gözaltındaki kişilerin tıbbi muayenelerinin, müdafî yardımından yararlanma hakkı ve gözaltının üçüncü kişilere bildirilmesi hakkıyla beraber kötü muameleyle karşı en önemli tedbirlerden birini teşkil ettiğini ifade etmektedir. Buna göre, adli muayene sırasında elde edilen delil, tutuklularla ilgili soruşturmalar esnasında ve tutukluların kötü muamele iddiasında bulunmaları halinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle AİHM'e göre gözaltındaki kimselerin tıbbi muayene sistemi yargı sisteminin tamamlayıcı parçasıdır. Bu bilgiler ışığında, AİHM'in ilk görevi, mevcut davanın koşullarında, ulusal makamların gözaltındaki kimselerin tıbbi muayene sisteminin etkili biçimde işlemlerini sağlayıp sağlamadıklarını belirlemektir (*Salmanoğlu ve Polattaş/Türkiye*, B. No: 15828/03, 17/3/2009, § 79)

49. İşkence ve kötü muamele iddialarının araştırılmasındaki en önemli delillerden olan sağlık raporlarının, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) tarafından tavsiye edilen standartlara ve İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Bir Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesine İlişkin Kılavuz'da (İstanbul Protokolü) yer alan ilkelere uygun olması gerekmektedir. Gerekli standartların altında kalan sağlık raporları tek başlarına kötü muamele iddialarının kanıtlanması ya da aksinin ispatlanmasında yeterli görülmemektedir (*Ballıktaş/Türkiye*, B. No: 7070/03, 20/10/2009, § 28).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

50. Mahkemenin 13/2/2020 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

51. Başvurucu;

i. 8/7/2013 tarihinde hem annesiyle buluşmak hem de Taksim Dayanışma Platformunun basın açıklamasını izlemek üzere Taksim Meydanı'na geldiğinde polislin meydanı terk etmesini istediğini, kamusal alanda durmasını engelleyen bir kural olmadığını söyleyince polislin kendisini nedensiz yere yakaladığını,

ii. Emniyete götürülmek üzere bindirildiği araçta saatlerce bekletildiğini, tuvalet ihtiyacını gidermesine izin verilmediğini,

iii. Gözaltına alınmadan önce Eyüp Devlet Hastanesine götürüldüğünü, doktorla tek başına kalmasına izin verilmediğini, İstanbul Protokolü'ne aykırı biçimde üstünkörü muayene edildiğini,

iv. Adli muayeneden sonra Emniyet Müdürlüğüne geldiklerinde bir süre yerde oturtularak bekletildiği sırada polislerin “*Görün bakın daha neler yaparız, döveriz, görürsünüz*” sözleriyle tehdit edildiğini,

v. Nezarethaneye alınmadan önce zorla soyundurularak *ince arama* diye tabir edilen C pozisyonunda arama yapıldığını,

vi. Nezarethanenin kirli ve böcek dolu olduğunu, saat 20.00'ye kadar kendisine su ve yemek verilmediğini, ailesiyle görüştürülmediğini,

vii. 9/7/2013 tarihinde Haseki Devlet Hastanesine giderken bir kadın polisin kendisine saldırdığını, ani biçimde kendisini kolundan sıkıca tutup iteklediğini, kolunu omzundan çevirerek arkaya doğru şiddetle büktüğünü, bu nedenle ciddi omuz ağrısı yaşadığını,

viii. Aynı polisin “*Sana araçta daha neler yapacağım*” diye kendisini tehdit ettiğini,

ix. Haseki Hastanesinde doktorla yalnız kalabildiğini, doktorun omzunda yırtık olabileceği şüphesiyle EMG çekilmesini önermesine karşın gözaltından çıkınca buna izin verilmediğini,

x. 10/7/2013 tarihinde Eyüp Devlet Hastanesine kontrol amacıyla tekrar götürüldüğünde retina yırtığından ötürü yakın geçmişte ameliyat olduğunu, bu nedenle lens kullandığını ve lens temizliği için lens sıvısı gerektiğini belirterek doktordan raporuna bunu da yazmasını istediğini, doktorun polislerle açıklama yapmasına rağmen lens suyu kullanmasına müsaade edilmediğini ve dişlerini fırçalayamadığını,

xi. 11/7/2013 tarihinde Çağlayan Adliyesindeki Adli Tıp Şube Müdürlüğünde adli rapor düzenlendiğini, doktorun sırada çok kişi olması nedeniyle yüzüne bile bakmadan, İstanbul Protokolü'ne aykırı olarak birkaç dakika içinde rapor düzenlediğini,

xii. 12/7/2013 tarihinde TİHV'ye başvurarak tıbbi bulguları tespit ettirdiğini,

xiii. Dile getirdiği bu iddialarla ilgili yaptığı suç duyurusunun kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlandığını

ifade ederek insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ve bununla bağlantılı olarak etkili başvuru hakkı ile adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini öne sürmüştür.

52. Bakanlık görüşünde; Anayasa Mahkemesi kararlarındaki ilkelere yer verilerek başvurusunun şikâyetlerinin etraflıca araştırıldığı, kamera kayıtlarının istendiği, polis memurlarının kimliklerinin tespit edildiği, soruşturma sonucunda başvurucudaki yaralanma basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek düzeyde hafif olduğundan kullanılan gücün orantılı olduğu, soruşturmanın sonuç yükümlülüğü anlamına gelmediği ifade edilmiştir.

53. Başvurucu Bakanlık görüşüne karşı beyanında; Bakanlık görüşünün subjektif, bazı olay ve olgulara hiç değinmeden gerçeğin ortaya çıkarılmasını engelleyen bir tutum içinde hazırlandığını belirtmiştir.

B. Değerlendirme

54. Anayasa'nın "*Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı*" kenar başlıklı 17. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

...

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

55. Anayasa Mahkemesi olayların başvurucular tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Adil yargılanma ve etkili başvuru hakkını ilgilendiren şikâyetler, insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının usul yükümlülüğü kapsamında kaldığından anılan ihlal iddialarına ilişkin olarak ayrıca inceleme yapılmamıştır.

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

a. Gözaltı Sürecindeki Darp İddiası Yönünden

56. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan işkence ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Gözaltı Sürecindeki Diğer İhlal İddiaları Yönünden

57. Başvurucu; emniyete götürülmek üzere bindirildiği araçta saatlerce bekletildiğini, tuvalet ihtiyacını gidermesine izin verilmediğini, nezarethaneye alınmadan önce yapılan aramanın onurunu zedelediğini, polislerce tehdit edildiğini, nezarethanenin kirli ve böcek dolu olduğunu, su ve besin verilmediğini, lens suyunun temin edilmediğini öne sürmüştür.

58. Anayasa'nın 17. maddesinde herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı güvence altına alınmıştır. Anılan maddenin birinci fıkrasında insan onurunun korunması amaçlanmış; üçüncü fıkrasında da kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza veya muameleye tabi tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, B. No: 2013/5504, 28/5/2014, § 80).

59. Devletin bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına saygı gösterme yükümlülüğü, öncelikle kamu otoritelerinin bu hakka müdahale etmemelerini, yani anılan maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen şekillerde kişilerin fiziksel ve ruhsal açıdan zarar görmelerine neden olmamalarını gerektirir. Bu, devletin bireyin vücut ve ruh bütünlüğüne saygı gösterme yükümlülüğünden kaynaklanan negatif ödevidir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 81).

60. Kişinin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı olarak ve Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde Anayasa'nın 17. maddesi -"Devletin temel amaç ve görevleri" kenar başlıklı 5. maddedeki genel yükümlülükle birlikte yorumlandığında- etkili resmî bir soruşturma yapılmasını gerektirmektedir (*Tahir Canan*, § 25). Ancak etkili bir soruşturmanın başlatılabilmesi için öncelikle kötü muamele iddialarının uygun delillerle desteklenmesi gerekir. İddia edilen olayların gerçekliğini tespit etmek için her türlü makul, şüpheden uzak kanıtların varlığı gerekir. Bu nitelikteki bir kanıt yeterince ciddi, açık ve tutarlı emarelerden ya da aksi ispat edilemeyen birtakım karinelere de oluşabilir. Ancak bu uygun koşulların tespiti hâlinde etkili bir soruşturma yükümlülüğünün gerekliliğinden bahsedilebilir (*Cuma Doygun*, B. No: 2013/394, 6/3/2014, § 28).

61. Başvurucu, gözaltına alındığı gece durumun yakınlarına bildirilmesi gayesiyle kolluk tarafından istenen telefon numarasını bildirmekten imtina etmiştir. Fakat sonraki aşamalarda gözaltı süresinin uzatılması kararları başvurusunun yakınlarına bildirilmiş ve başvurucuya müdafileri ile görüşme olanağı sağlanmıştır.

62. Başvurucu, bu başlık altındaki şikâyetlerini nezarete kaldığı sırada avukatına iletme imkânına sahiptir. Başvurucu nezaretten çıktıktan sonra Savcılıktaki ifadesinde ise çıplak arama teşebbüsü dışında kalan iddialarla ilgili bir anlatımda bulunmamıştır. Başvurucunun avukatı da aynı hususlarda suskun kalmıştır. Başvurucu gözaltında kötü muameleye karşı önleyici nitelikteki bu mekanizmaların somut olayda uygulamaya geçirilmediğini ileri sürmemiştir.

63. Öte yandan başvuru, nezarethanedeki böcek olduğunu ve temizlik koşullarının uygun olmadığını ifade etmiş ise de doktor raporlarında bu iddiaların yol açtığı rahatsızlığını gösteren bir bulgu tespit edilmemiştir.

64. Kötü muamele mağduru olduğunu öne süren kişilerin somut olgulara dayanmayan, yetersiz açıklamaları ya da iddialarının somut emare ve delillerle desteklenmemesi durumunda bunların savunulabilir olduğundan bahsedilemeyecektir. Ayrıca kişilerin iddialarını desteklemek için yetkili makamlara zamanında başvurmaları gibi bir özen yükümlülükleri de bulunmaktadır (aynı yönde bkz. *Beyza Metin*, B. No: 2014/19426, 12/12/2018, §§ 46, 47).

65. Başvurucu kabul edilebilirlik kararı verilen darp iddiasına ilişkin olarak TİHV İstanbul Temsilciliğinden rapor almıştır. Başvurucu diğer iddialarıyla ilgili olarak herhangi bir girişimde bulunmamış; TİHV tarafından verilen muayene raporunu ise tüm iddialarıyla birlikte olayın üzerinden yaklaşık beş ay geçtikten sonra adli makamlara iletmiştir.

66. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının Maddi Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

67. Gözaltında kötü muamele yasağının maddi boyutunun ihlal edildiği iddialarına ilişkin genel ilkeler için *Cezmi Demir ve diğerleri* (aynı kararda bkz. §§ 80-96) başvurusu hakkında verilen karara bakılabilir.

68. Başvurucu basın açıklamasını izlemek için bulunduğu Taksim'de nedensiz yere yakalanarak Eyüp Devlet Hastanesine götürüldüğünü, doktorla tek başına kalmasına izin verilmediğini, gözaltındaki ikinci gününde Haseki Devlet Hastanesine giderken bir kadın polis memurunun kolunu omzundan çevirerek arkaya doğru şiddetle bükmesinden ötürü yaralandığını, doktorun omzunda yırtık olabileceği şüphesiyle EMG çekilmesini önermesine karşın önerilen muayenenin yaptırılmadığını, üçüncü gün Çağlayan Adliyesinde bulunan Adli Tıp Şube Müdürlüğünde doktorun sırada çok kişi olduğu gerekçesiyle yüzüne bile bakmadan İstanbul Protokolü'ne aykırı şekilde birkaç dakika içinde rapor düzenlediğini, gözaltından çıktıktan bir gün sonra TİHV'ye başvurarak tıbbi bulguları tespit ettirdiğini, bu iddialarla ilgili suç duyurusunun kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlar sonuçlandığını belirterek insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğini öne sürmüştür.

69. Gözaltında olduğu için dış dünyayla ilişkisi kesilen veya kendisine destek olabilecek ve gerekli kanıtları oluşturabilecek doktor, avukat, aile yakını veya arkadaşlarla görüşmesi her an mümkün olmayan başvurunun gözaltı sırasında maruz kaldığı kimi kötü muamele davranışları yönünden yaptığı şikâyeti destekleyecek kanıt toplamasının güçlüğü açıktır (*Deniz Yazıcı*, B. No: 2013/6359, 10/12/2014, § 79). Buna karşın başvurunun dosyaya ibraz ettiği doktor raporları, gözaltı sürecinde darp iddiasının soruşturma yapılmasını gerektirecek düzeyde tartışılabilir olduğunu göstermektedir.

70. Bir kişinin sağlıklı hâldeyken gözaltına alındığı ancak salıverildiği zaman vücudunda bir yaralanmanın tespit edildiği durumlarda söz konusu yaralanmanın nasıl olduğu hususunda makul bir açıklama getirme ve mağdurun bu yöndeki iddialarını şüphede bırakacak kanıtları sunma yükümlülüğü devlete aittir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 94).

71. Yakalama ve etkisiz hâle getirme gibi kişinin kontrol altına alınmaya çalışılması sırasında meydana gelen yaralanmalarda öncelikle yaralanmaya sebebiyet veren gücün kullanım zamanının tespit edilmesi gerekmektedir. Kişinin kontrol altına alınması tamamlandıktan sonra uygulandığı tespit edilen kuvvet kullanımı için, gözaltında ve ceza infaz kurumunda olduğu gibi kişinin devletin kontrolü altında bulunduğu sırada uğradığını ileri sürdüğü kötü muamele iddialarına ilişkin ilkeler uygulanabilecektir. Kuvvet kullanımının kişinin tamamen kontrol altına girmesinden önce, bir başka ifade ile kişinin kontrol altına alınmaya çalışılması sırasında uygulandığının tespit edilmesi hâlinde ise yapılması gereken, kullanılan gücün orantılı olup olmadığının değerlendirilmesidir (*Zeki Bingöl (2)*, B. No: 2013/6576, 18/11/2015, § 88).

72. Vücudundaki yaralanmaların yakalama sırasında meydana geldiği yönünde başvurunun bir iddiası bulunmamaktadır. Başvurucu, tespit edilen yaraların nezarethaneye girmesiyle başladığını ileri sürmüştür. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararda ise başvurunun gözaltında alındıktan sonra kolluğun kötü muamelesine maruz kaldığı iddiası üzerinde durulmadan yaraların yakalama sırasında meydana geldiği varsayımından yola çıkılarak, kullanılan gücün orantılı olduğu değerlendirilmiştir. Bu varsayım, ulaşılan sonucun tutarlılığına gölge düşürdüğü gibi ispat külfetinin değişmesine de yol açmayacaktır. Başvurucunun dile getirdiği darp iddialarının tamamı gözaltı sürecine ilişkindir. Başvurucu hakkında görevi yaptırmamak için direnme suçundan yapılan soruşturmada kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi de altı çizilmesi gereken bir noktadır.

73. Soruşturma dosyasında bulunan doktor raporları başvuruçunun iddialarının karine hâline gelmesine yol açmıştır. Sağlıklı bir şekilde gözaltına alınan başvuruçudaki yaraların bu aşamadan sonra kolluk görevlilerinin eylemleri sonucu olmadığına ilişkin ispat yükümlülüğü kamu makamlarına aittir. Fakat somut başvuruda bu yükümlülüğün yerine getirilemediği görülmüştür.

74. Başvuruçunun maruz kaldığı şiddetin düzeyi ve meydana gelen yaralanmanın basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte olması hususları birlikte dikkate alındığında eylemin insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı kapsamında kaldığı değerlendirilmiştir (benzer yaklaşım için bkz. *İbrahim Süleymanoğlu*, B. No: 2015/6557, 17/7/2019, § 70).

75. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddi boyutunun ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

b. İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağının Usul Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

76. Gözaltında kötü muamele yasağının usul boyutuyla ilgili ilkeler için *Cezmi Demir ve diğerleri* (aynı kararda bkz. §§ 109-121) başvurusu hakkında verilen karara bakılabilir.

77. Soruşturmanın etkililiği ele alınırken öncelikle soruşturmaya başlandığı anda başvuruçunun iddialarının savunulabilir olup olmadığı ve soruşturmanın seyrinin buna uygun bir şekilde yönlendirilip yönlendirilmediği tespit edilmelidir.

78. Kötü muamele iddiasıyla karşılaşan soruşturma makamlarının olaydan haberdar olur olmaz resen ve derhâl harekete geçerek olayı aydınlayabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmeleri gerektiği "Genel İlkeler" kısmında açıklanmıştır.

79. Somut olayda başvuruçunun yaralandığını tespit eden doktor raporlarının birer sureti başvuruçunun hakkında yürütülen soruşturma dosyasında bulunmasına karşın Savcılık tarafından kolluk görevlileri hakkında herhangi bir soruşturma başlatılmamıştır (aynı doğrultuda bkz. *Şenol Gürkan*, B. No: 2013/2438, 9/9/2015, § 101; *Süleyman Göksel Yerdut [GK]*, B. No: 2014/788, 16/11/2017, § 63; benzer yönde karar için bkz. *Evin Barış*, B. No: 2016/172, 28/5/2019, § 38). Soruşturma başvuruçunun olayın üzerinden beş ay geçtikten sonra şikâyeti üzerine ancak başlatılabilmektedir.

80. Yetkililerce soruşturma konusu olayın gerektirdiği tanık ifadeleri, bilirkişi incelemeleri gibi söz konusu olaylarla ilgili tüm kanıtların elde edilmesi için mümkün olan tedbirler alınmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 114; *Turan Uytun ve Kevzer Uytun*, B. No: 2013/9461, 15/12/2015, § 73). Buna karşılık soruşturmanın etkililiğini sağlayan en alt seviyedeki inceleme, her soruşturmanın kendine özgü koşullarına göre değişir. Bu koşullar, ilgili bütün olay ve olgular temelinde ve soruşturmanın pratik gerçekleri dikkate alınarak değerlendirilir. Bu nedenle soruşturmanın etkililiği bakımından her olayda geçerli olmak üzere bir asgari soruşturma işlemleri listesi veya benzeri bir asgari ölçüt belirlemek mümkün değildir (*Fahriye Erkek ve diğerleri*, B. No: 2013/4668, 16/9/2015, § 68).

81. Özgürlüğünden mahrum bırakılan bir kişiye yönelik olarak -kendi eylem ve tavırları mutlaka kuvvet kullanılmasını gerektirmedikçe- zora başvurulması, insan onurunun zedelenmesi ve ilke olarak Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen yasağın ihlal edilmesi sonucunu doğurabilir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 92).

82. Kötü muamele vakalarında fizikî bulgular bakımından doktor raporlarının anahtar role sahip olduğunun altı çizilmelidir. Kamu makamlarının bu yükümlülüğü yerine getirmek için, nezarethanedeki görüntü kayıtlarının saklanması konusunda gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. Özellikle de gözaltında darp iddiası bulgularının hekim raporlarıyla ortaya konulduğu somut başvuruda kamera kayıtlarının kopyasının elde edilmesi için girişimde bulunulması gerekirdi. Kayıtların yaklaşık iki aylık süreden sonra kendiliğinden silinmesi devletin makul bir şekilde açıklama yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır.

83. Devletin kontrolü altında bulunan kişilere tıbbi muayenelerin sağlanması kötü muameleye karşı önemli tedbirlerden birini oluştururken bu muayenelerin usulüne uygun olarak yapılması ve raporların usulüne uygun düzenlenerek gerekli mercilere sunulması vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Tıbbi muayeneler güvenilir ve gerçeğe uygun raporlarla sonuçlanmalı; bunun için de muayeneler güvenlik görevlileri ve diğer kamu görevlilerinin bulunmadığı bir şekilde, tıp uzmanlarının kontrolünde özel olarak yapılmalıdır (İstanbul Protokolü ek 1, madde 6).

84. "*İlgili Hukuk*" kısmında yer verilen AİHM içtihadına göre gözaltındaki kişilerin müdafiyeye görüştürülmesi, gözaltı işleminin kişinin yakınlarına bildirilmesi ve etkin bir tıbbi muayenesi sistemi kurulması kötü muamele olaylarının önlenmesi ve aydınlatılmasında yargı sisteminin tamamlayıcı parçasıdır. "*Ulusal Mevzuat*" başlığı altında yer verilen 2559 sayılı Kanun'un 13., 5271 sayılı Kanun'un 95. ve 99. maddeleri ile Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 9. maddesindeki düzenlemeler bu mekanizmanın İstanbul Protokolü'ne uygun olarak tesis edildiğini göstermektedir.

85. Bununla birlikte incelenen adli muayene raporlarında; görüşme koşulları, olayın öyküsü, fiziksel ve psikolojik muayene, bulgularla kötü muamele iddiaları arasındaki muhtemel ilişkinin değerlendirilmesi hususlarında mevzuatta öngörülen ölçütlere riayet edildiği söylenemez. Zira hazırlanan raporlarda, fiziksel muayene dışında kalan alanlarda bir tespite yer verilmemiştir. Haseki Devlet Hastanesince tanzim edilen 9/7/2013 tarihli raporda önerilen EMG tetkinin yaptırılmadığı görülmüş, ayrıca soruşturma dosyasında başvuruçunun gözaltında kaldığı 10/7/2013 tarihinde muayene ettirildiğini gösteren bir rapora rastlanmamıştır.

86. Soruşturma sonucunda alınan kararın soruşturmada elde edilen tüm bulguların kapsamlı, nesnel ve tarafsız bir analizine dayalı olması gerekir (*Cemil Danışman*, B. No: 2013/6319, 16/7/2014, § 99).

87. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararda başvuruçudaki yaraların yakalama sırasında meydana geldiği kabul edilmiştir. Gözaltında, giriş sırasında alınan 8/7/2013 tarihli raporda sol kol dış yüzde hafif kızarıklık olduğu kayıtlıdır. Gözaltı sürecinde alınan 9/7/2013 tarihli raporda ise yeni bulgular elde edildiği görülmüştür. Gözaltı giriş ve çıkışında alınan doktor raporlarındaki bulgulardaki bu farklılığın nedeni ve bunların hangi süreçte gerçekleştiği hususunda başvuruçunun iddialarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır.

88. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının usul boyutunun ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

89. 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurusunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

90. Başvurucu; ihlalin tespiti, yeniden yargılama ve 15.000 TL manevi tazminata karar verilmesini talep etmiştir.

91. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir (B. No: 2014/8875, 7/6/2018, [GK]). Mahkeme diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına da işaret etmiştir (*Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, B.No: 2016/12506, 7/11/2019).

92. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural mümkün olduğunca eski hâle getirmenin, yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

93. İncelenen başvuruda insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddi ve usul boyutunun ihlal edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ihlalin Savcılığın verdiği kovuşturmayaya yer olmadığı kararından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

94. Bu durumda insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Yapılacak yeniden yargılama ise bireysel başvuruya özgü düzenleme içeren 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu kapsamda yapılması gereken iş yeniden yargılama kararı verilerek Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar verilmesinden ibarettir. Bu sebeple kararın bir örneğinin yeniden soruşturma yapılmak üzere İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına (Soruşturma No: 2013/17796, K.2016/60402) gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

95. Öte yandan somut olayda ihlalin tespit edilmesinin başvuruçunun uğradığı zararların giderilmesi bakımından yetersiz kalacağı açıktır. Dolayısıyla *eski hâle getirme* kuralı çerçevesinde ihlalin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılabilmesi için insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlali nedeniyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvuruçuya net 15.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

96. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 239,50 TL harç ve 3.000 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 3.239,50 TL yargılama giderinin başvuruçuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Gözaltı sürecindeki darp nedeniyle insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

2. Gözaltı sürecindeki diğer ihlal iddialarının *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

B. Gözaltında darp nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddî ve usul boyutunun İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmak üzere İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına Başsavcılığına (Soruşturma No: 2013/17796, K.2016/60402) GÖNDERİLMESİNE,

D. Başvuruçuya net 15.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE,

E. 239,50 TL harç ve 3.000 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 3.239,50 TL yargılama giderinin BAŞVURUCUYA ÖDENMESİNE,

F. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvuruçunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 13/2/2020 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Celal Mümtaz AKINCI

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M.Emin KUZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU